

Hegedűs Lóránt: Nyitás a végtelenre

TANULMÁNY ADY ENDRE, JÓZSEF ATTILA
ÉS NÉMETH LÁSZLÓ ISTENKÉPÉRŐL

Ez a figyelemre méltó, karcsú tanulmánykötet az idő közben református püspökké lett szerző Adyról, József Attiláról és Németh Lászlóról szóló írásait tartalmazza. A könyv a Széchenyi István Szakkollégiumban elhangzott „Istenkép az európai kultúrtörténetben” c. előadás-sorozat alapján készült.

A vállalkozás azért is figyelmet érdemel, mert ugyan olvashattunk már a fenti szerzők Isten-és vallásélményéről, így, ilyen tudatosan még alig vizsgálták őket – együtt. Az ajánlás lírai megközelítése így szól: „Három csillagemberen át tárul itt fel előttünk a végtelen távlat: Ady Endre, József Attila és Németh László legmélyebb árnyaiból is felvillanó fényei vezetnek a legeggyetemesebb és legszemélyesebb Végtelen felé.” Hegedűs Lóránt megközelítése természetesen meghatározott. Szemben az irodalomkritika „világi” rálátásával, ő a hit, a tételes vallás, s azon belül a protestantizmus felől elemzi alanyait. Jogos, bár természetesen a sok közül csak egy közelítés ez. Összességében példaértékű: túl a hivatalos irodalompolitika jelentős eredményein és sablonjain, eljött az ideje, hogy ebből az irányból is behatóbban értelmezzük a három kiemelkedő szerzőt. A Hegedűs által sugalmazott gondolat szerint századunk talán legmeghatározóbb három alkotójáról van itt szó. S mindhármójuk törekvéseire jellemző „az istentelenségben Istenkeresés és Istentalálás” élménye, még ha pl. József Attilánál tán föl is kapják némelyek a fejüket illetén állítások hallatán.

A szintéziszeremtő Ady élményei közismertebbek. Daca, küldetéses vétója, protestáló hite sokat emlegetett fogalmak. A gyökerek „Az Istennel naponta beszélgető Édes” anyai szívéhez kötik mindhalálig. Így áll előttünk a líra, mely korszerű és valódi transzcendenciát átélő, kifejező, valamint kozmikus távlatú, történelmi hatóerejű és egzisztenciális. S történik mindez abban a XX. században, melyben az ún. transzcendenciavesztés állapota oly meghatározó és kínzó. Idekapcsolódik a *Hiszek hitetlenül Istenben* c. vers értelmezése, ahol az evangéliumi ige visszhangját látatja Hegedűs: „Hiszek Uram, légy segítségül az én hitelenségemnek.” (Mk. 9.

24.) Nagyon fontos, hogy bizony nincs itt szó garantált és „birtokolt biztonságról”, csak „egzisztenciálisan átélt bizonyosságról”. A legbiztosabb közvetítő pedig ebben az irányban és viszonyban kétségtelenül Krisztus. A Krisztus-élmény Ady egész líráját átvilágítja. A szerző meggyőzően vallja, hogy világirodalmilag is páratlan, ahogy Ady végigjárja az élő Isten megtalálásának egzisztenciális útját. Alapfogalom itt a *megszólítotttság*. Beleillik ebbe a képbe, amit a költő kozmikus és történelmi élményéről mond, bár ez utóbbi értékelésben kétségtelenül kevesebb az újdonság, hiszen ezt már alaposabban megvizsgálta az irodalomtörténet. E tárgyban Hegedűs is hivatkozik Király István monográfiájára, mely ama bizonyos négy forradalmi korszakot állította az életmű centrumába.

Legalább ennyire izgalmas a *József Attila istenélménye* című írás. A XX. század poklait intenzíven átélt költő bonyolult, ellentmondásoktól sem mentes útkeresése áll Hegedűs Lóránt vizsgálódásának középpontjában. A költő, akinek gondolatvilágában megfért vagy éppen küzdött egymással Freud és Marx, szocializmus és vallás. A gyökerek itt is valóságok. Keveset szóltak még arról, amiről itt olvashatunk: a görögkeleti vallású József Attila kiskorában a Kálvin téri református templomba járt, és istentisztelet után a vasárnapi iskolába is eljárt. A dicséretetek, a zsoltárok, a bibliai példázatok fogékony lelket találtak benne. Bőséges versrészlet-idézetekkel támasztja alá Hegedűs a mondandóját. A bibliai-irodalmi gyökerek a legfontosabbak persze, s a szerzőnek nem célja, hogy mindenáron a költő túlaradó hitéről győzze meg az olvasót. Azt persze kimondja, hogy a Biblia kultúrköre József Attilát sem hagyhatta érzéketlenül. Ennél ugyanakkor tovább is megy: *„Ezt az istenélményt... József Attila korszerű egzisztenciális, de távolról sem csak egzisztencialista szkepticizmussal megszenvedti. Adyhoz hasonlóan ő sem tud magától értetődően Istenben hinni, csak hitelenségen át az istenélményhez érkezni.”* – írja. Majd: *„József Attila megszenvedett istenélményét humán forradalmi szemlélettel saját életprogramjába tagolja.”* Hegedűs Lóránt szerint egyébként az ő nevéhez fűződik a híres Luther-költeménynek, az *Erős várunk nekünk az Istennek*, a reformáció „forradalmi himnuszának” legjobb magyar fordítása. Egy biztos: a teológiai közelítés tovább árnyalja a József Attila-képet, s persze további vitákra sarkallja azokat, akiknek változatlanul időszerű ez a csodálatos, bár egyes eltévedt elmék számára „hitelét veszített” költészet.

Németh László üdvösségügye – olvassuk a harmadik tanulmány címeként. Itt tán közismertebb dolgokról esik szó, mint József Attila esetében. Az „üdvösségügy lángelméjeként” aposztrofált író-gondolkodó illetően vonásairól eddig Sándor Iván adta a leghitelesebb képet az üdvösségiharcról írott könyvével. Mások sem kerülhették ki a fogalmat. Tudjuk, hogy Németh László élete és az üdvösség ügye egyet jelentett. Hegedűs Lóránt most mindennek a tételes valláshoz való bonyolult viszonyát elemzi, s útja végén így idézi az író: *„A kereszténység mérge, a dogmák tekintetében hihetetlen és frivol voltam. S a legmélyen, az, hogy a világot szenvedem, ez az, amiben keresztényen vagyok.”* A szerző minden sorában érződik, hogy a hatalmas életművel birkózó elme tudományos tisztességgel és szenvedéllyel közeledik tárgya felé. Némiképp eltérően a szakirodalom eddigi eredményeitől, itt a drámáknak kiemeltebb szerep jut. Érthetően, hiszen: *„Ők mutatják be az üdvösségügy kárhözátüggé válását. A drámák az üdvösségügy alternatív voltának kinyilatkoztatása.”* Csupa nagy jellem: VII. Gergely, Husz, Széchenyi, II. József és mások. Az íróhoz hasonlóan mindegyik vívta a maga üdvösségiharcát.

Hegedűs Lóránt tárgyilagosan, de határozottan vitázik is Németh László nem egy nézetével. Ez természetes, hiszen a lelkesz lényéből, hovatarozásából fakadóan kell vitassa az író objektív vallás- és egyházkritikáját. A nyilvánvaló nézetkülönbségek ellenére azt kell mondanunk: mégsem az az erősebb, ami szétválaszt, hanem azt, ami összeköt. A végső magyarázatot erre *Az üdvösségügy előadásának csodája* c. zárófejezet adja meg. Hangsúlyozza Németh László egyedülálló, máséhoz nem hasonlítható jellegét. *„...örökkévaló, kozmikus, emberi és személyes egyedülvalóságában tart ki üdvösségügye mellett mindhalálig.”* (*Budapest, Szabadság téri Református Egyházközösség.*)

Bakonyi István